

Ігор ЛОССОВСЬКИЙ,
кандидат фізико-математичних наук,
заступник голови Державної служби України з етнополітики
та свободи совісті,
Надзвичайний і Повноважний Посланник України першого класу,
професор факультету міжнародних відносин НАУ

ДВА СТОЛІТТЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ ДОКТРИНИ МОНРО ТА ЇЇ МОЖЛИВЕ ЗАСТОСУВАННЯ НОВИМ АЗІЙСЬКИМ ГЕГЕМОНОМ

Анотація. У статті проведено аналіз двохсотлітньої концептуальної еволюції доктрини Монро від американської доктрини зовнішньої політики, спрямованої на забезпечення військово-політичного та економічного домінування в Західній півкулі, до можливого застосування таких принципів в Азії — КНР. Розглянуто основні положення і практичні наслідки реалізації сучасної зовнішньої політики рф щодо країн пострадянського простору, насамперед України, від початку збройної агресії росії проти нашої держави. На основі аналізу фундаментальних внутрішніх військово-політичних, правових та нормативних документів рф, публічних заяв російського диктатора зроблено висновок про формування кремлівським режимом зовнішньополітичної доктрини, що є «новою доктриною обмеженого суверенітету». Її основоположним елементом є доктрина «обмеженого суверенітету», яка в роки блокового протистояння холодної війни була основним компонентом доктрини Брежнева — зовнішньополітичної доктрини СРСР щодо країн «народної демократії». Розкрито передумови виникнення, сформульовано основні положення та характеристики доктрини путіна як «нової доктрини обмеженого суверенітету». Зроблено спробу екстраполяції можливої концептуальної еволюції поняття «обмеженого суверенітету» на наступний історичний період та інший регіон планети — Азійський, із провідною роллю в цих процесах нового гегемона на світовій шахівниці — КНР.

Ключові слова: доктрина Монро, воєнно-політична агресія, доктрина Брежнева, доктрина путіна, реальний суверенітет, обмежений суверенітет.

Вагома роль економічного, політичного та військового гіганта, яким є сьогодні Китайська Народна Республіка (КНР), є однією з головних домінант актуальних процесів міжнародного розвитку на всьому Азійському

континенті сьогодні. Ця велика авторитарна країна з модернізованою комуністичною формою правління вже не перший десяток років позиціонує себе як велика азійська держава з претензіями на статус основного глобального гравця на рівні зі США, світової потуги, яка прагне формувати новий світовий порядок, заснований на нових правилах, що мають бути створені власне новим гегемоном у співпраці зі своїми найближчими партнерами, серед яких росія та, можливо, окремі інші країни-учасниці міжнародних об'єднань ШОС і БРІКС. Подальше зростання КНР з високим ступенем імовірності може призвести до ситуації прямого, навіть військового, конфлікту зі США в регіонах, які Китай розглядає зоною лише своїх життєвих інтересів. Такими регіонами можна вважати Тайванську й Малаккську протоки, а також Південнокитайське та Східнокитайське моря. Для забезпечення контролю та домінування в Азії КНР може скористатися історичним досвідом США, СРСР і росії щодо сповідування «доктрин обмеженого суверенітету», які були панівними в окремі часові періоди упродовж останніх 200 років та в різних регіонах світу. Водночас зовсім не обов'язково офіційно формулювати факт застосування такої доктрини. Достатньо лише її зовнішніх проявів застосування, без будь-якого формального декларування, як це було в попередніх випадках з доктринами Брежнєва та путіна [1].

Зовнішня політика рф останні 15 років щодо країн пострадянського простору, насамперед України, є експансіоністською та агресивною з поступовим посиленням рівня агресивності аж до повномасштабного військового вторгнення на територію України й продовження останні два з половиною роки кривавої загарбницької війни із численними людськими жертвами серед мирного населення та масштабними руйнуваннями тисяч населених пунктів України. Починаючи із часів сумнозвісного виступу в. путіна на Мюнхенській безпековій конференції 2007 року, можна за аналогією із зовнішньополітичною доктриною «обмеженого суверенітету» (доктрина Брежнєва) часів холодної війни вважати, що російський диктатор реалізовує «нову доктрину обмеженого суверенітету» (доктрина путіна), змістовне концептуальне наповнення якої активно формувалося після 2007 року, а найбільш концентровано — впродовж 2014 року на тлі тимчасової окупації Криму та військової агресії на Донеччині й Луганщині, що вже тоді призвело до значних людських жертв серед військових і мирного населення [1].

Елементи концепції «обмеженого суверенітету» були ще у відомій з 1823 року **доктрині / декларації Монро**, розробленій Держсекретарем і майбутнім шостим Президентом США (сином другого президента, колишнім Послом США в Петербурзі) Джоном Квінсі Адамсом та проголошеній 2 грудня 1823 року в щорічному посланні до Конгресу тодішнім п'ятим Президентом США Джеймсом Монро, яка стала ідеологічною основою зовнішньої політики та наступної експансії США в усій Західній

півкулі. Двохсотлітній ювілей виникнення цієї доктрини був у грудні минулого року. Свого часу вона була покликана легітимізувати численні факти прямого та опосередкованого втручання Вашингтона у внутрішні справи країн Латинської Америки під приводом сприяння розв'язанню їхніх внутрішніх конфліктів. Керуючись доктриною Монро, США доклали чималих зусиль для підкорення Південноамериканського континенту своїм інтересам, а декларативний захист регіону від потенційних агресій з боку європейських держав сприяв закріпленню там американської гегемонії та протидії можливому втручання в регіон європейських монархій, насамперед Великої Британії, Іспанії, Франції та Росії. Отже, Сполученим Штатам, які ще не були достатньо сильною за міжнародними показниками державою, вже з кінця першої чверті XIX століття вистачало амбіцій фактично ставити ультиматум більш потужним європейськими монархіям.

Символічно, що в листопаді 2013 року, майже напередодні початку 20 лютого 2014 року російсько-української війни та вторгнення російських військ на суверенну територію України — Автономну Республіку Крим, — США після 190 років успішного сповідування цієї зовнішньополітичної доктрини від неї офіційно відмовились. Беручи участь у саміті Організації американських держав, Держсекретар США Джон Керрі демонстративно заявив, що його країна офіційно відмовляється від доктрини Монро. Цьому сприяв як реальний розвиток міжнародних відносин у Південній Америці, так і розгортання ще з кінця 1980-х регіональних інтеграційних процесів та створення 1991 року організації «MERCOSUR» — економічного союзу держав Південної Америки.

Доктрина Монро після понад 120-річного панування в Західній півкулі, після завершення Другої світової війни зазнала модифікації, додавши опцію можливості військово-політичної присутності США в Західній Європі й створення 1949 року військово-політичного Альянсу країн Заходу — НАТО. Згодом у 1960–1980-х роках доктрина Монро знайшла своє концептуальне продовження та практичне втілення в часи холодної війни у формі непроголошеної, але визнаної в політичних та експертних колах західного світу доктрини Брежнєва — зовнішньополітичної доктрини СРСР щодо країн «соціалістичного табору», так званої народної демократії. Доктрина Брежнєва концептуально відновила елементи «обмеженого суверенітету», закладені в основі доктрини Монро.

Повний, або реальний, суверенітет [2] у такій системі мали лише дві супердержави блокового протистояння — США та СРСР. «Обмежений суверенітет» — їхні сателіти — країни, що належали до двох блоків, які протистояли: з одного боку, капіталістичні країни Західної Європи та Північної Америки, відповідні країни Азії та Південної Америки, а з іншого — соціалістичні країни Східної Європи, окремі країни Азії та Латинської Америки. Оскільки ці

держави не були цілком суверенними й самостійними у своїй зовнішній і внутрішній політиці, вони діяли відповідно до національних інтересів і настанов, вироблених двома наддержавами — лідерами блоків. Обмеження суверенітету в межах Західного блоку було значно м'якшим, аніж Східного. Щодо політики країн комуністичного блоку, то така ідеологія отримала серед політологів і політиків Заходу назву — доктрина Брежнєва. Основні положення цієї доктрини сформульовано в статті «Суверенітет і інтернаціональні обов'язки соціалістичних країн», надрукованій 26 вересня 1968 року в газеті «Правда» після розгрому «Празької весни» [1].

Головні ідеї та елементи **доктрини путіна** були сформульовані в публічних виступах російського диктатора, зокрема у зверненні до обох палат федеральних зборів країни у зв'язку з пропозицією «Державної ради Республіки Крим» щодо прийняття республіки до складу рф (так звана Кримська промова, 18 березня 2014 р.); Валдайській промові 24 жовтня 2014 року; зверненні до Федеральних зборів рф 4 грудня 2014 року. Крім того, 26 грудня 2014 року путін ухвалив нову військову доктрину рф, яка порівняно з попередньою редакцією 2010 року до головних зовнішніх небезпек росії містить «встановлення в суміжних з рф державах режимів, [...] політика яких загрожує інтересам росії». Цим документом рф «легітимізувала» майбутні розширення своєї території коштом сусідів. Серед головних завдань російських збройних сил у мирний час було проголошено «захист громадян рф за її межами від збройного нападу на них». Стверджували, що навіть у далеких країнах російськомовні громадяни, що там проживають, мають право на військовий захист російської армії. Отже, на офіційному нормативному та законодавчому рівнях фактично закріплено легітимізацію поглиблення та продовження загарбницької війни в Україні та в майбутньому на інших територіях, які у хворому уявленні російського диктатора мали «підстави» бути проголошеними «історичними російськими територіями» або такими, що входять до зони «виняткових інтересів рф».

Такі чинники, як: російський імперський націоналізм, що переходить у великодержавний шовінізм; захист «цивілізаційної» ідентичності (культурні й релігійні псевдоправославні цінності, заперечення гомосексуальності, базових свобод тощо); пропаганда переваг «суверенної», «контрольованої» демократії (на протигагу цінностям ліберальної демократії) є лише прикриттям клептократичної сутності режиму путіна, який на третьому десятку правління диктатора набув відвертих рис тоталітаризму. Принципові складники доктрини путіна офіційно не проголошені російським керівництвом. Однак те, що застосовується в практичній міжнародній діяльності, насамперед на пострадянському просторі, можна окреслити так: рф більше не розглядає Захід як партнера, що заслуговує на довіру, оскільки попри попередження, які звучали ще у відомій Мюнхенській

промові путіна 2007 року, США, НАТО і ЄС нібито й далі ігнорують життєві, історичні регіональні інтереси росії на пострадянському просторі, поширюючи свій вплив і «затягуючи» країни регіону у свої структури, проводячи політику стримування росії; рф більше не розглядає себе частиною євроатлантичної спільноти, вона є країною «суверенної», «контрольованої» демократії, понад 80% населення якої однозначно підтримують агресивну загарбницьку політику путіна щодо України, антиамериканізм і конфронтацію із Заходом. Серед іншого й твердження, що росія має свою ідентичність і належить до окремої цивілізації, яка сповідує власну систему цінностей; у нинішніх умовах розпаду / послаблення однополярного світопорядку, коли новий «багатополярний» (або «багатоцентричний») світ тільки формується, наявними є «некерований хаос» і «відсутність правил гри», що значно розширює кордони можливої поведінки у світі для сильних та агресивних держав; система міжнародних договорів і міжнародне право загалом для рф більше не є системою правил /координат міжнародних відносин, а є ресторанним меню, з якого обираєш те, що вигідно в конкретний історичний момент. Роль міжнародних організацій суттєво скорочено, оскільки співпраця з ними для сильних держав втрачає сенс, як тільки це починає заважати їхнім національним інтересам; поняття «національний / державний суверенітет» для більшості держав є відносним. Реальний повноцінний суверенітет [2] є атрибутом лише сильних держав. Інші так чи так віддають частину свого суверенітету або сильнішим партнерам / союзникам, або міжнародним безпековим організаціям. Права на реальний суверенітет фактично позбавлено пострадянські країни, оскільки вони наділені лише таким суверенітетом, який не суперечить життєво важливим інтересам росії. Такими «концептуальними аргументами» виправдовується легітимність агресії та вторгнення й війна рф в Україні, спроби анексії Криму та інших українських територій, інтервенції в Грузію 2008 року й подальше олігархічне захоплення цієї держави. Аналогічна до грузинської ситуація сьогодні розгортається і в Молдові напередодні чергових президентських виборів 20 жовтня 2024 року та після перемоги російського кандидата на виборах керівника автономного регіону Гагаузії, що відбулися у травні цього року.

Такими самими аргументами можуть виправдовувати й майбутні агресивні плани москви. Серед пострадянських країн під обмежений росією суверенітет формально не підпадають три країни Балтії (Естонія, Латвія, Литва), які є членами Євросоюзу і НАТО й перебувають під безпековою парасолькою цих організацій та лідера західного світу — США. Водночас новий світовий і європейський порядок, який намагається розбудувати в. путін, повинен передбачати поширення впливу росії на весь Балтійський регіон (окрім Німеччини), і навіть не лише на пострадянську його частину.

Оскільки сформульована вище нова доктрина «обмеженого суверенітету» (доктрина путіна) стосується принципів категорій Вестфальської системи міжнародних відносин 1648 року таких, як: національний інтерес, державний суверенітет, територіальна цілісність, обов'язковість виконання міжнародних договорів, то можна вважати, що на фоні суміжного процесу зростання нових центрів сили вона є спробою чергової модифікації Вестфальського світопорядку. Якщо однополярний світопорядок із глобальним домінуванням США, встановлений після завершення холодної війни, вважати 7-ю модифікацією Вестфала [1], то актуальні російсько-китайські потуги його руйнування є спробами 8-ї модифікації Вестфальської системи міжнародних відносин. Попри те, що країни Балтії є повноправними членами найпотужнішої у світі системи колективної безпеки, рф і далі чинить на них провокаційний тиск, який свідчить про те, що росія перевіряє на міцність єдність у межах НАТО й не залишає сподівання поширити дію доктрини путіна на балтійські країни. На думку аналітиків, балтійських і західних політиків, наступною ціллю російської агресії після України, у разі поразки останньої, можуть стати країни Балтії та Польща.

Складником практичної реалізації доктрини путіна стало формування «Неоімперської стратегії Росії». Серед головних елементів цієї неоімперської стратегії рф, враховуючи понад 30-річний історичний досвід її формування, можна відзначити такі:

- нав'язування незалежним країнам пострадянського простору «обмеженого суверенітету», нейтрального статусу, категоричне заперечення можливості подальшого розширення НАТО на Схід та вступу до Альянсу України та Грузії;

- формування так званих сепаратистських анклавів та розпалювання проксівійн / конфліктів за безпосередньої участі росії та її військових контингентів. Політична, військова, логістична, фінансова та ресурсна підтримка росією проксісил та їхніх військових підрозділів;

- просування у внутрішньому дискурсі та на міжнародній арені нарративу про лише внутрішній характер конфліктів у країнах пострадянського простору (міжетнічні, міжнаціональні, міжконфесійні), намагання завуалювати ініціативну деструктивну роль росії як розпалювача та зацікавленої сторони конфліктів;

- нав'язування федеративного державного устрою унітарним країнам, що може призвести до послаблення їхньої внутрішньодержавної єдності та набуття анклавом права вето в питаннях зовнішньої політики й безпеки;

- формування окупаційних місцевих адміністрацій «сепаратистських» анклавів за участю російських посадовців та окупаційних військових підрозділів, очолюваних кадровими російськими офіцерами й генералами, які входять до зс рф як місцеві проксівійська;

— примушування незалежних країн російського оточення вести прямі переговори щодо припинення конфліктів із маріонетковими окупаційними адміністраціями як незалежними, самостійними сторонами конфліктів;

— нав'язування в переговорному процесі ролі росії як неупередженого, безстороннього посередника та гаранта виконання досягнутих мирних домовленостей між сторонами конфлікту;

— призначення на головні посади в місцеві органи окупаційної адміністрації російських громадян — професійних чиновників високого рівня з рф;

— участь російських військових контингентів збройних сил рф як миротворців, нейтральних, неупереджених підрозділів з підтримання миру / спостереження за дотриманням миру;

— повзуча русифікація «сепаратистських» анклавів: створення безальтернативного російського пропагандистського масмедійного простору, встановлення російського законодавства у сферах громадського життя та економіки; нелегальне масове видавання російських паспортів / громадянства населенню (часто-густо примусове), формування російського рублевого фінансово-платіжного середовища; протизаконне створення виборчих дільниць і проведення місцевих та російських виборів, референдумів, розміщення офісів російських політичних партій на окупованих територіях;

— переведення середніх шкіл та закладів вищої освіти окупованих територій на російські програми та російську мову навчання з притаманними росії ідеологічною пропагандою і так званим патріотичним вихованням молоді.

— знищення проявів та заперечення будь-яких національних та культурних особливостей окупованих територій, відмінних від «руського мира».

Неспровоковане військове вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року й майже трирічна повномасштабна кривава війна проти нашої держави вже забрала життя сотні тисяч військових та мирних громадян України. Російське вторгнення стало кульмінацією агресивної неоімперської політики керівного в рф тоталітарного режиму, зовнішньополітичною мрією якого є знищення державності України, а надалі — й незалежних країн пострадянського простору та відродження російської імперії під проводом москви.

Після фактичної анексії білорусі як самостійної держави, здатної проводити свою незалежну політику, наступною російською жертвою було обрано Україну, ослаблену революційними подіями осені 2013 — весни 2014 років та позиційною війною на Донеччині й Луганщині, що розв'язала росія, почавши зі спроб анексії Криму 20 лютого 2014 року. Час та сам намір військового вторгнення був визначений провальною діяльністю служби зовнішньої

розвідки рф, її військової розвідки, а також неадекватними уявленнями про українські реалії російського диктатора путіна. Не було також ураховано факту стрімкого віддалення України від росії в політичному, економічному, суспільному та культурному вимірах, яке на момент початку вторгнення вже набуло ознак незворотності, а також готовності українського суспільства до тотального спротиву агресору.

Із часів розпаду СРСР, а особливо з приходом до влади в рф представників імперських силових структур, було обрано шлях авторитарного розвитку та відновлення 300-літньої імперії, яка, починаючи з другого десятиліття XXI століття, поступово трансформується в тоталітарне суспільство зі специфічними елементами націонал-фашизму (в сучасній політології його позначають неологізмами «рашизм» або «шизофашизм»). Щодо так званого близького зарубіжжя з початку століття формується нова доктрина обмеженого суверенітету [1; 5]. Складником практичної реалізації цієї доктрини стало формування неоімперської стратегії росії.

Напередодні повномасштабного російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року, яке стало кульмінацією в імплементації неоімперської стратегії росії, попереднім її проявом були драматичні січневі події в Казахстані. Розгортання Різдвяної ночі 2022 року військової операції «колективних миротворчих» сил ОДКБ (фактично односторонніх російських) в Казахстані знаменувало перший випадок в історії створеної росією організації колективної безпеки у складі своїх найближчих партнерів і сателітів, коли вона втручається у внутрішній конфлікт еліт в одній із країн-членів. Таке втручання може загрожувати переростанням конфлікту в міжнародний російсько-казахський за участю військових контингентів інших країн ОДКБ. Таку небезпеку може спричинити насамперед тотальна незгода з будь-яким зовнішнім втручанням більшості політичних сил та населення Казахстану. Тут також важливо згадати, до чого призводили попередні за останні понад 30 років випадки розгортання російських «миротворців» на так званому пострадянському просторі. Це призводило до «заморожування» конфліктів, на розв'язання яких ці операції нібито й були спрямовані, «миротворці» залишалися в країнах розгортання на тривалий, невизначений час, що неминуче послаблювало суверенітет та внутрішні інтеграційні процеси країн-реципієнтів, затягувало конфлікти, а також зміцнювало залежність цих країн від росії.

Феномен «російських миротворців» є фундаментальним елементом неоімперської стратегії росії для відновлення та зміцнення свого військово-політичного впливу на пострадянському просторі. Конфлікти на цьому просторі мають чимало спільних рис, серед яких головним є очевидний дестабілізаційний російський чинник, хоча кожний має і свої відмінності та особливості. Докладний аналіз та адекватне усвідомлення російської стратегії

встановлення неоімперського контролю над «ближнім зарубіжжям» за допомогою його дестабілізації, політичної та безпекової ерозії, обмеження суверенітету, силового нав'язування проросійської політики, а також належне врахування помилок тривалого Придністровського врегулювання повинне запобігти їхньому повторенню під час визначення подальшої політики України, Молдови, Грузії та Азербайджану з повернення окупованих росією та її проксісилами міжнародно визнаних суверенних територій, а також у разі будь-яких інших можливих конфліктів за активною участю росії.

Не всі описані компоненти зазначеної неоімперської стратегії однаково знаходять своє чітке відображення в усіх конфліктах пострадянського простору, проте вони в тій чи тій формі спостерігаються в політиці росії щодо Придністров'я, тимчасово окупованих територій України, а також в інших конфліктах пострадянського простору.

Придністровські аналогії та російсько-українська війна. Гаряча фаза Придністровського конфлікту припала на березень — липень 1992 року, коли за активною участю 14-ї армії рф відбувалися бойові дії з жертвами серед військових та мирного населення. Аналогічну експансіоністську тактику росія сповідує з 2014 року і в окупованих частинах Донеччини й Луганщини та з весни 2022 року на інших тимчасово окупованих українських територіях. У примусовому порядку роздавали російські паспорти, репресували та знищували українське населення, незгодне з російською окупацією, що є спробою легітимізації окупаційної влади та посилення російської присутності насильницькими методами. Проводили нелегітимні так звані референдуми. Така тактика є елементом гібридної війни, продовженням в інший спосіб агресії проти країн пострадянського простору.

Попри значні фінансові та економічні зусилля ЄС Придністров'я все ще не стає ближчим до Європи, а більш успішною виявляється пропагандистська кампанія рф. Це той випадок, коли безальтернативний телевізор перемагає холодильник. Зазначене є наочним прикладом для України в її зусиллях з деокупації та реінтеграції окупованих районів. Головного значення набуває формування ефективної інформаційно-роз'яснювальної політики як у Придністров'ї, так і на тимчасово окупованих територіях України, створення високопрофесійного альтернативного російськомовного телебачення та якісного конкурентного інформаційного продукту.

Після 2014 року росія продовжила розігрувати «Придністровську карту». Готувалася взаємодія цього утворення з так званими новоросійськими республіками України, зокрема з одеськими «новоросами» Бессарабської республіки, у спробах створення якої активну роль відігравали спецслужби «ПМР». Значне напруження залишається в регіоні й сьогодні, з огляду на все ще реальну загрозу морського десанту рф в Одеській області та Бессарабії [3; 5]. Олії до проросійського вогню очевидно додає і фактичне

олігархічне захоплення росією іншого автономного територіального утворення Молдови — Гагаузії.

Фактор «міжнародних миротворчих сил» за участю лише одного російського військового контингенту. Операція російських «миротворців» у Придністров'ї від початку стала чинником консервування конфлікту та збереження загрози миру й безпеці в регіоні, оскільки симпатії «миротворців» до окупаційного режиму в Тирасполі були очевидні. Така практика складалася й в інших випадках заморожених конфліктів на пострадянському просторі, коли приймали рішення про створення колективних «миротворчих» сил з російським контингентом (Нагірний Карабах, Абхазія, Південна Осетія). Росія не дозволяла забезпечувати належну збалансованість та безсторонність і обмежувалася лише власним «миротворчим» контингентом, що ставало чи не головним чинником на заваді справедливого розв'язання конфліктів, призводило до їхнього заморожування.

Негативні приклади заморожених конфліктів у Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії, де ухвалювали рішення про «багатосторонні» миротворчі сили, наочно показують, чого не треба робити під час розгортання колективних миротворчих сил. Цей досвід має бути обов'язково врахований у разі можливого ухвалення в майбутньому рішень про розгортання міжнародного миротворчого контингенту в будь-якому місці спровокованого росією конфлікту на пострадянському просторі. Центральній владі країн, у яких зовнішніми силами спровоковані «сепаратистські конфлікти», не можна погоджуватися на ведення прямих переговорів з окупаційною маріонетковою владою так званих сепаратистських районів. Переговори потрібно вести лише із самостійними зовнішніми гравцями, які цей конфлікт спровокували і здатні приймати власні рішення, тобто з федеральною владою російської федерації.

Не можна погоджуватися на розгортання односторонніх миротворчих сил. Вони мають складатися з представників нейтральних або якомога більшої кількості національних контингентів, що гарантуватиме безсторонність. «Миротворчі операції» в Абхазії, Південній Осетії, Нагірному Карабаху та Придністров'ї за участю лише військового контингенту рф є уособленням традиційного імперського поведіння російської федерації щодо своїх сусідів, що проявляється у прямій військовій присутності в регіоні конфлікту та привласненні росією права формувати «миротворчий контингент».

Після 32 років безрезультатних зусиль «миротворчого» контингенту росії в Придністров'ї постають логічні й навіть риторичні запитання: «Чи не є цей довготривалий формат “каменем спотикання”, що стоїть на заваді розв'язання конфлікту? Хіба не саме такий формат є чинником “заморожування” протистояння?».

У 1990-х конфлікти на пострадянському просторі, хоча й починалися під впливом росії, але розвивалися дещо спонтанно. З початку нульових років (з приходом до влади путіна) у рф сформовано концепцію використання російських «миротворців» для дестабілізації та тиску на сусідів. Стамбульська декларація ОБСЄ 1999 року стала своєрідним водорозділом, оскільки погодившись в ній на беззастережне виведення військ з території Молдови і Грузії, пізніше росія категорично заперечувала таку можливість.

Наведений аналіз та аргументацію необхідно враховувати в усіх конфліктах пострадянського простору, тих, що тривають нині, та майбутніх, серед яких конфлікт, що може розгорнутися в Казахстані навколо північних і західних регіонів країни, щодо яких окремі російські політики вже певний час висловлюють відверті зазіхання. Втручання у внутрішньополітичні процеси в Казахстані «колективних миротворчих сил» ОДКБ під проводом росії може загрожувати переростанню внутрішнього конфлікту в конфлікт міжнародний, враховуючи незгоду із цією операцією переважної більшості політичних сил та населення Казахстану. Всі попередні за останні 32 роки випадки розгортання російських «миротворців» на «пострадянському просторі» призводили до «заморожування» конфліктів, на улагодження яких ці операції нібито й були спрямовані, при цьому «миротворці» залишалися в країнах розгортання на тривалий час. Це послаблювало суверенітет та внутрішні інтеграційні процеси країн-реципієнтів, а також зміцнювало їхню залежність від росії. У випадку з Казахстаном російські «миротворці» досить швидко повернулися додому, «успішно виконавши поставлене перед ними завдання». За наявною інформацією, саме за наполяганням китайських товаришів російська армія змушена була так швидко ретируватися з Казахстану. Чи стали такі дії репетицією можливих майбутніх «миротворчих» акцій росії — можна лише здогадуватися. В усіх попередніх конфліктах на пострадянському просторі був очевидно присутній російський деструктивний чинник. Це також стосується й конфліктів у Киргизстані, Таджикистані та Узбекистані.

Підйом нового гегемона в Східній Азії. В сучасних геополітичних умовах продовжується процес політичного, економічного та військового зміцнення нового гегемона в Східній Азії — Китайської Народної Республіки, яка з початку XXI століття поступово набуває ознак впливової держави, співмірної з до останнього часу єдиним полюсом світової однополярної системи — США. Китай сьогодні відверто заявляє про свої претензії на широку присутність та контроль таких регіонів світу, як Південнокитайське море, Тайвань та Тайванська протока й навіть Африканський континент. Подальший підйом країни на фоні поступового зменшення впливу в цих регіонах США, а також провідних європейських країн може із часом призвести до формування «нової доктрини обмеженого суверенітету»,

пов'язаної з гегемоністськими зазіханнями Піднебесної. Вже сьогодні очевидно, що згадані амбіції нового гегемона можуть поширюватися далеко за межі Східноазійського регіону, сягати просторів Південної та Центральної Азії, а також Африканського континенту та росії, у разі її справжньої федералізації чи конфедералізації в результаті об'єктивних процесів можливої децентралізації рф. Китай також розглядає себе як лідера держав так званого Глобального Півдня, що є сьогодні певною альтернативою коаліції приблизно 60 країн «Рамштайн», які сьогодні беззастережно підтримують Україну в її протистоянні російському агресору, а також формуванню, за рішенням ювілейного Вашингтонського саміту НАТО (09–11 липня 2024 р. [6]), нового військового командування США у Вісбадені, яке американські високопосадовці називають «мостом до членства», що надасть підтримку Україні в навчанні, координації, оснащенні, логістиці та розвитку військ.

Потреба у виникненні та можливому декларуванні подібної доктрини з боку Китаю ставатиме все більш очевидною відповідно до продовження військово-політичного та економічного зростання цієї країни, що неминуче супроводжуватиметься перетинанням та загостренням суперечностей національних інтересів США і КНР як двох великих держав та глобальних гравців світової шахівниці, насамперед у згаданих регіонах земної кулі.

1. Лоссовський І.Є. Зовнішньополітична стратегія Росії щодо країн пострадянського простору як реалізація нової доктрини обмеженого суверенітету // Стратегічна панорама. № 2. 2018. С. 19–30. URL: <https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/view/79/81>
2. Кокошин А. Реальный суверенитет в современной мирополитической системе. Москва: Европа, 2006. 175 с.; Севрюков Д. Суверенитет. Генеалогія ідей в контексті політичної та правової історії. Київ: Талком, 2018. 234 с.
3. Лоссовський І.Є. Придністровське врегулювання: Внесок України та досвід для деокупації Донбасу // Стратегічна панорама. № 1–2. 2020. С. 48–64. URL: <https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/view/113/113>
4. Lossovskiy, I. (2020) 'Russia's strategy toward post-soviet states as implementation of the new doctrine of limited sovereignty (Putin Doctrine)', *Ukraine Analytica*, 4(22), pp. 8–17. Available at: <https://ukraine-analytica.org/wp-content/uploads/Lossovskiy1-1.pdf>
5. Kushnir, O. (2022) 'Russia's neo-imperial powerplay in Ukraine: The factors of identity and interests', *Forum for Ukrainian Studies*, 31 January. Available at: <https://ukrainian-studies.ca/2022/01/31/russias-neo-imperial-powerplay-in-ukraine-the-factors-of-identity-and-interests%E2%82%AC%91%BC/>
6. «Надаємо "міст до членства» України в НАТО»: Білий дім про результати саміту у Вашингтоні // Радіо Свобода. 11 липня 2024 року. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/samit-nato-bilyy-dim-mist-do-chlenstva-dlya-ukrayiny/33030716.html>

Ihor LOSSOVSKYI,
*PhD in Physics and Mathematics,
Deputy Head of the State Service of Ukraine
for Ethnic Policy and Freedom of Conscience,
First-Class Minister Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine
Full Professor at the Department of International Affairs
of the National Aviation University*

TWO CENTURIES OF THE CONCEPTUAL EVOLUTION OF THE MONROE DOCTRINE AND ITS POSSIBLE APPLICATION BY THE NEW ASIAN HEGEMON

Abstract. This paper analyses the two-hundred-year conceptual evolution of the Monroe Doctrine from the original American foreign policy doctrine aimed at ensuring its military, political, and economic dominance in the Western Hemisphere to the possible application of similar principles in Asia by the growing Asian giant — the People's Republic of China.

The author also examines the main provisions and practical consequences of the implementation of the modern foreign policy of the Russian Federation towards the countries of the post-Soviet space, primarily Ukraine, from the beginning of Russia's armed aggression against Ukraine. Based on the analysis of fundamental internal military-political, legal and regulatory documents of the Russian Federation and public statements of the Russian dictator, he concludes the formation of a foreign policy doctrine by the Kremlin regime, which is the 'new doctrine of limited sovereignty'. Its fundamental element is the doctrine of 'limited sovereignty', which during the years of the inter-bloc confrontation of the Cold War was the main component of the so-called Brezhnev doctrine — the USSR's foreign policy framework regarding the countries of 'people's democracy'. The article analyses the prerequisites for its emergence and outlines the main provisions and characteristics of the Putin doctrine as a 'new doctrine of limited sovereignty'.

An attempt is made to extrapolate the possible conceptual evolution of the concept of 'limited sovereignty' to the next historical period and another region of the planet — Asia — with the leading role in these processes of the new hegemon on the global chessboard — China.

Keywords: Monroe Doctrine, military-political aggression, Brezhnev Doctrine, Putin's Doctrine, real sovereignty, limited sovereignty.